

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ Ι
(2024-2025)

e-class: **PSYCH440**

**Λουκάς Καρκατζούνης και
Κατερίνα Γκαρή
Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ**

Ερευνητική δεοντολογία

Ερευνητική δεοντολογία

- Ηθικά ζητήματα κατά τη διεξαγωγή μίας έρευνας: δικαιώματα, υποχρεώσεις, κριτήρια για λήψη αποφάσεων

American Psychological Association (1972, 2002): κώδικας δεοντολογίας που όρισε **5 δεοντολογικές αρχές**

Κώδικες δεοντολογίας των εθνικών εταιρειών ψυχολογίας στην Ευρώπη

- Κώδικες που μεταφέρουν σε εθνικό πλαίσιο & προσαρμόζουν αντίστοιχα τις αρχές δεοντολογίας της ψυχολογικής έρευνας της Α.Ρ.Α. σε κάθε συγκεκριμένη χώρα.
 - Τα πανεπιστήμια και επιτροπές ερευνητικής δεοντολογίας που σχηματίζονται (σε νοσοκομεία, ερευνητικά κέντρα κ.ά.) ελέγχουν/εγκρίνουν την εφαρμογή των αρχών δεοντολογίας.
 - Εξασφαλίζεται η αποφυγή συνθηκών ντροπής ή άσκησης βλάβης των ερευνητών και η προσβολή της σωματικής & ψυχικής ακεραιότητας των συμμετεχόντων.
-

Βασικές δεοντολογικές αρχές

- Σωματική ακεραιότητα συμμετεχόντων
 - Σεβασμός στην ιδιωτικότητα
 - Χρήση εξαπάτησης
 - Πλήρης συγκατάθεση
 - Ενημέρωση
-

1) Σεβασμός της σωματικής ακεραιότητας των συμμετεχόντων

- Αποφυγή έκθεσης σε σωματικό κίνδυνο (Χρήση ηλεκτροσόκ σε πείραμα για την υπακοή του Milgram, 1974)
 - Αποφυγή χρήσης οποιασδήποτε ψυχολογικής βίας ή εξαναγκασμού
 - Αποφυγή κάθε επηρεασμού της λήψης αποφάσεων και της αυτοεκτίμησης των συμμετεχόντων.
-

Αποφυγή έκθεσης των συμμετεχόντων σε κίνδυνο

- ❑ Ο ερευνητής θα πρέπει να αποφεύγει μια σειρά κινδύνων που αφορούν τόσο στην ίδια την ερευνητική διαδικασία, σε όποιο χρόνο εξελίσσεται, όσο και στις επιπτώσεις της.
 - ❑ Ο ερευνητής θα πρέπει να αποφεύγει την άκριτη κοινοποίηση των ερευνητικών στοιχείων
 - ❑ Ο ερευνητής θα πρέπει να αποφεύγει τη συλλογή επώδυνων για τους συμμετέχοντες πληροφοριών, με πιθανή ενεργοποίηση προκαταλήψεων.
 - ❑ Ο κίνδυνος λόγω συμμετοχής στην έρευνα δεν θα πρέπει να υπερβαίνει εκείνον που φυσιολογικά ισχύει εκτός συνθηκών έρευνας.
-

ΠΕΙΡΑΜΑ MILGRAM ΓΙΑ ΥΠΑΚΟΗ (1963)

- Εθελοντές σε ρόλο δασκάλου-μετά από ανοιχτή πρόσκληση και ερευνητές σε ρόλο μαθητή μετά από «φαινομενική κλήρωση»
- Πιλοτικές έρευνες με 14 τεταρτοετείς φοιτητές Παν/μίου Yale και με μέλη ΔΕΠ του τμήματος Ψυχολογίας οδήγησαν σε προβλέψεις για τη μειοψηφία εθελοντών που θα έκαναν χρήση του πιο δυνατού βαθμού ηλεκτροσόκ
- Πείστηκαν όλοι για την αυθεντικότητα της συνθήκης του ηλεκτροσόκ ως μίας τιμωρίας στα λάθη του μαθητή.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

- Από τους 40 εθελοντές δασκάλους, οι 26 υπάκουσαν και χρησιμοποίησαν το δυνατότερο επίπεδο ηλεκτροσόκ (450 Volt)
 - 14 /40 δεν υπάκουσαν να κάνουν χρήση του υψηλότερου επιπέδου ηλεκτροσόκ.
 - 5 /14 μόνο αρνήθηκαν να προχωρήσουν πάνω από τα 300 Volt
 - 3/14 σταμάτησαν στα 330 Volt, 1 άτομο στα 345 Volt, 1 άτομο στα 360 και 1 άτομο στα 375 Volt.
-

Δεοντολογικά θέματα

- Υπήρχαν διαβεβαιώσεις ότι τα ηλεκτροσόκ ήταν επώδυνα αλλά όχι επικίνδυνα
- Ένας ερευνητής παρότρυνε τους διστακτικούς εθελοντές να προχωρήσουν σε χρήση ισχυρού ηλεκτροσόκ προς το θύμα, το οποίο βρισκόταν σε διπλανό δωμάτιο:

Σε μεταγενέστερες επαναλήψεις του πειράματος (1965) με τον εθελοντή δάσκαλο δίπλα στο «θύμα», η ανυπακοή αυξήθηκε στο 60% και με τον εθελοντή να κρατάει το χέρι του «θύματος» αυξήθηκε στο 70%.

Προσωπική ευθύνη «του θύτη» και ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά

- Επαναλήφθηκε το πείραμα στη Γερμανία ίδιο με αυτό στις ΗΠΑ και η υπακοή ανήλθε στο 85%
- Όταν σε επανάληψη του πειράματος στη Γερμανία και στην Αμερική επικαλέστηκαν την προσωπική ευθύνη του δασκάλου, κατά την ερευνητική διαδικασία, η υπακοή του δασκάλου μειώθηκε πολύ στο 7%.

(Mantell, 1971; Tilker, 1970)

2) Σεβασμός ιδιωτικότητας

- Οι συμμετέχοντες μπορεί να γίνονται αντικείμενο παρατήρησης εν αγνοία τους **Παραβίαση της ιδιωτικότητας**; Χρειάζεται προηγούμενη συγκατάθεση.
 - Δεν ερωτώνται οι συμμετέχοντες για προσωπικά στοιχεία που δεν θα ήθελαν να συζητήσουν π.χ. για φορείς του HIV και τη σεξουαλική τους ζωή
 - Διασφάλιση προσωπικών δεδομένων, καθώς χρησιμοποιούνται είτε ανώνυμα, είτε μόνο για ερευνητικούς σκοπούς, ως απόρρητα.
-

3) Αποφυγή της εξαπάτησης με δόλο ή αθέμιτους τρόπους

- Σε κάποιο βαθμό είναι αναγκαία συνθήκη, επειδή οι συμμετέχοντες θα πρέπει να είναι ανυποψίαστοι ως προς τις υποθέσεις της έρευνας.

Προσομοιώσεις: προτείνεται να αντικαθιστούν τα πειράματα όταν δεν είναι θεμιτή ή χωρίς επιπτώσεις απόκρυψη του πραγματικού σκοπού της έρευνας

Στη δεκαετία του 1980, η απόκρυψη του πραγματικού σκοπού της έρευνας χωρίς επιπτώσεις, βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες, συνέβαινε σε ποσοστό 50%-75% των πειραματικών ερευνών.

4) Συγκατάθεση (μετά από ενημέρωση)

- Πλήρης πληροφόρηση και πλήρης συγκατάθεση πριν από τη συμμετοχή
 - Μη χρήση ψευδών πληροφοριών, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συμμετοχή
 - Αν και δεοντολογικά είναι απαραίτητη η συγκατάθεση, στην πράξη δεν είναι δυνατό να τηρηθεί πλήρως, προκειμένου να παραμείνουν όσο το δυνατόν «ανυποψίαστοι» οι συμμετέχοντες
 - Αυστηρή εφαρμογή όταν οι συμμετέχοντες είναι παιδιά ή έφηβοι.
-

5) Ενημέρωση

- Υποχρέωση για **ενημέρωση πλήρη μετά την έρευνα** και δημιουργία εμπιστοσύνης και σεβασμού προς την έρευνα της Κοινωνικής Ψυχολογίας
- Πολλές έρευνες μεροληπτούν υπέρ ή εις βάρος κάποιων υποθέσεων, παράγοντας που προκαλεί κατευθυνόμενα αποτελέσματα («αυτό που επιθυμούν»)

Π.χ. έστω το ερευνητικό αποτέλεσμα ότι οι γυναίκες δείχνουν μεγαλύτερο βαθμό συμμόρφωσης από τους άνδρες....

Ωστόσο, εάν γίνεται χρήση δοκιμασιών που ταιριάζουν κυρίως σε άνδρες και όχι δοκιμασιών ουδέτερων ως προς το φύλο, τα αποτελέσματα ενδέχεται να είναι έμμεσα κατευθυνόμενα.

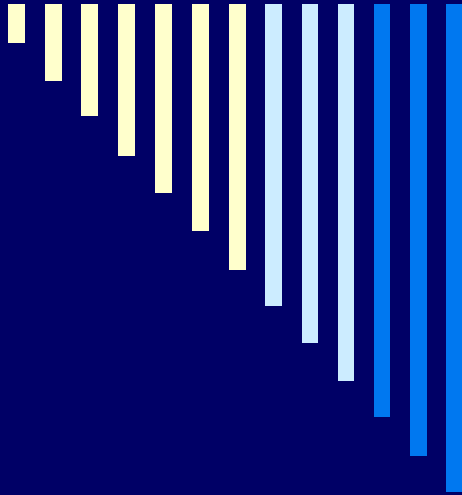
Έρευνα σε ειδικούς πληθυσμούς

Για να περιοριστεί ο κίνδυνος στο ελάχιστο για ειδικούς πληθυσμούς (*παιδιά και νέοι κάτω των 18 ετών, ομάδες με διαγνωσμένη παθολογία, ΑμΕΑ, επί θητεία οπλίτες, υπαξιωματικοί και δόκιμοι αξιωματικοί, τρόφιμοι σωφρονιστικών κλπ*). απαιτείται ειδική συγκατάθεση των γονέων ή των φροντιστών, ή των ειδικών εκπαιδευτών, κ.τ.λ.).

Έρευνα σε μη-ανθρώπινους οργανισμούς (ζωικά είδη)

- Πρέπει να τηρούνται οι κανόνες και τα επαγγελματικά πρότυπα που διασφαλίζουν την ελάχιστη δυνατή ταλαιπωρία για τα πειραματόζωα - όσο το δυνατόν μικρότερου πλήθους - και με το μέγιστο ανθρωπιστικό χειρισμό τους.
- Οι αντίστοιχες έρευνες πρέπει να γίνονται μόνον εφόσον η επιστημονική τους αξία είναι ισχυρή. Πρέπει να συνυπολογίζονται οι παράμετροι α) της ποιότητας της έρευνας, β) του ψυχολογικού οφέλους και γ) του επιπέδου ταλαιπωρίας των πειραματοζώων.

Μελέτη Ημερολογίου surveyYIK

Σχετικά με τη μελέτη...

Σήμερα

Ξεκινά αύριο

Βήμα 1:
Εγκατάσταση της
surveyYIK

Βήμα 2:
Κάνετε τώρα το
σημερινό
ερωτηματολόγιο

Βήμα 3:
Ξεκινάει η
εβδομάδα του
Ημερολογίου

- 3 έρευνες κάθε μέρα για μια εβδομάδα
- Κάθε έρευνα παίρνει <30 δευτερόλεπτα για να ολοκληρωθεί

Σχετικά με τη μελέτη...

- ✓ Διάρκεια έρευνας 7 ημέρες με το app
- ✓ Ενημερώνετε και δύο άλλους γνωστούς σας φοιτητές να συμμετέχουν στην ίδια έρευνα
- ✓ Πρέπει να γίνει σε κοντινό διάστημα μέσα στην εβδομάδα που θα ξεκινήσετε και οι ίδιοι ή το πολύ στην αμέσως επόμενη εβδομάδα, ΟΧΙ ΑΡΓΟΤΕΡΑ

Σχετικά με τη μελέτη...

- ✓ Θα χρειαστεί να γράψετε μία σύντομη εργασία -υποχρεωτική- έως 1000 λέξεις
 - ✓ Θα έχετε bonus 2 μονάδες στο γραπτό βαθμό, εφ' όσον είναι τουλάχιστον 5
 - ✓ Αναλυτικές πληροφορίες θα λάβετε στο μάθημα
 - ✓ Στο e-class θα αναρτηθεί το ppt με οδηγίες για την εφαρμογή της surveyYIK
-

Συναίσθημα (emotion)

1. Υποκειμενική Εμπειρία: ο τρόπος με τον οποίο κάποιος το βιώνει συνειδητά
 2. Φυσιολογική Αντίδραση: αλλαγές και άλλες σωματικές αντιδράσεις
 3. Συμπεριφορική Αντίδραση: εξωτερική έκφραση του συναισθήματος, όπως οι εκφράσεις του προσώπου
-

Λειτουργίες του Συναισθήματος

- Κινητοποίηση Συμπεριφοράς: Τα συναισθήματα συχνά μας ωθούν να δράσουμε
 - Κοινωνική Επικοινωνία: μας βοηθούν να επικοινωνούμε και να κατανοούμε προωθώντας τη δημιουργία σχέσεων
 - Λήψη Αποφάσεων: επηρεάζουν τις επιλογές που κάνουμε
-

Πολιτισμικές Επιρροές στο Συναίσθημα

- Πολιτισμικοί Κανόνες Εκφραστικότητας
 - Ατομικιστικοί έναντι Συλλογικών Πολιτισμών
 - Πολιτισμικές Διαφορές στην Αναγνώριση Συναισθημάτων
 - Γλώσσα και Συναίσθημα (π.χ. η γερμανική λέξη "Schadenfreude" αναφέρεται στην ευχαρίστηση που αντλείται από τη δυστυχία των άλλων)
-

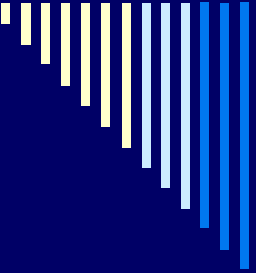

Πολιτισμικές Επιρροές στο Συναίσθημα

- Πολιτισμικές Διαφορές στην Εμπειρία του Συναισθήματος (π.χ. οι δυτικοί πολιτισμοί τείνουν να δίνουν έμφαση σε συναισθήματα υψηλής διέγερσης)
 - Συλλογικά Συναισθήματα και Πολιτισμικές Πρακτικές (κοινό αίσθημα ταυτότητας)
 - Καθολικά έναντι Πολιτισμικά Ειδικών Συναισθημάτων
-

Θεωρίες στην Κοινωνική Ψυχολογία

Κατασκευάζονται και ελέγχονται θεωρίες για την ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά (κοινωνικοψυχολογικές), με βάση:

- Έννοιες όσο το δυνατόν καλύτερα προσδιορισμένες (λειτουργικοί ορισμοί)
 - Θέσεις και αρχές για τις σχέσεις των εννοιών μεταξύ τους
 - Ρητές υποθέσεις που διατυπώνονται για την κοινωνική συμπεριφορά.
-

Μετα-θεωρίες

Σύνολα από αλληλοσυσχετιζόμενες έννοιες και αρχές για το ποιες θεωρίες ή τύποι -κατηγορίες θεωριών είναι καταλληλότερες, συγκριτικά με άλλες.

1. ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΜΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΕΡΕΘΙΣΜΑ → ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

ΝΕΟ-ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΜΟΣ

Ανάμεσα παρεμβάλλονται μη προβλέψιμες μεταβλητές: συναισθήματα, κίνητρα, πεποιθήσεις.....

Βασικές έννοιες

- Σύνδεση
 - Ενίσχυση (θετική και αρνητική)
-

Παράδειγμα Ι:

- Μοντέλο ενίσχυσης συναισθήματος στη διαπροσωπική έλξη (Lott, 1961):
συμπαθούμε όσους μας επαινούν, με όσους έχουμε ζήσει θετικές εμπειρίες, δεν νιώθουμε καλά με όσους είχαμε αρνητικές εμπειρίες.

Παράδειγμα ΙΙ:

Θεωρία της Μίμησης Προτύπων ή «Κοινωνική Προτυποποίηση» (Bandura, 1977): τείνουμε να μιμούμαστε συμπεριφορές ατόμων κύρους, ή ατόμων που αγαπάμε ή που μας επιβάλλονται με το κύρος τους/τη δύναμή τους.

2. Γνωστικές-Κοινωνικές Θεωρίες

Επιχειρούν να ερμηνεύσουν με ποιους όρους, ποιες διαδικασίες και «βήματα» οι άνθρωποι κατανοούμε και στη συνέχεια αναπαριστούμε ενεργά τις εμπειρίες μας και σχεδιάζουμε τη δράση μας, *π.χ. Γνωστική ασυμφωνία κατά Festinger.*

Προέρχονται από τη Γνωστική Ψυχολογία

Απόπειρες για ερμηνεία της συμπεριφοράς με βάση τις γνωστικές λειτουργίες του ατόμου:

- αντίληψη
 - κατανόηση
 - μνήμη
 - αναπαράσταση της γνώσης/ της εμπειρίας
 - λήψη απόφασης
 - κινητοποίηση για δράση.
-

Παράδειγμα Ι:

- Η Θεωρία των ορμών και της Κοινωνικής Διευκόλυνσης (Zajonc, 1965): σε έργα-καθήκοντα που γνωρίζουμε πολύ καλά, μπροστά σε κοινό, σε ακροατήριο, αποδίδουμε ικανοποιητικότερα (*απαντάει στο πώς αντιλαμβανόμαστε το ακροατήριο όταν εκτελούμε ένα έργο*).

Παράδειγμα ΙΙ

- Θεωρία της «Καλής Μορφής» (Gestalt) των Koffka & Köhler, κατά τη δεκαετία του '30: γύρω μας αντιλαμβανόμαστε ολότητες, «καλές μορφές» και όχι εκατομμύρια αποσπασματικά ερεθίσματα.

3. Κοινωνική Νευροεπιστήμη

«είμαστε βιολογικές οντότητες».....

- Μελέτη του πώς οι εγκεφαλικές λειτουργίες σχετίζονται με την κοινωνική σκέψη και την κοινωνική συμπεριφορά.
 - Διευκολύνεται από σύγχρονες εξελίξεις της τεχνολογίας (ηλεκτρονική απεικόνιση-χαρτογράφηση ανατομίας και λειτουργίας εγκεφάλου μέσω CT, MRI)
-

Παραδείγματα

- Μετρήσεις της κορτιζόλης σε καταστάσεις άγχους θα βρουν την ορμόνη αυτή σε αυξημένο επίπεδο
- Μετρήσεις τεστοστερόνης θα σχετίζονται με συναισθήματα δύναμης (η «ορμόνη της ευτυχίας») και μετρήσεις σεροτονίνης με συναισθήματα ευεξίας και ευτυχίας ή αντίθετα κατάθλιψης.
- Απεικονίσεις εγκεφαλικών λειτουργιών με λειτουργική μαγνητική τομογραφία (fMRI) για τη μελέτη των διεργασιών του εγκεφάλου δείχνουν διαφορετικές λειτουργίες σε διαφορετικές κοινωνικές συμπεριφορές (αλτρουισμός, επιθετικότητα).

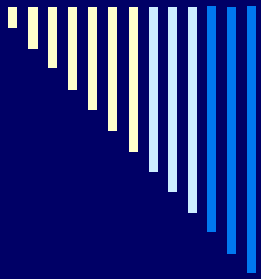

4. Εξελικτική Κοινωνική Ψυχολογία

Πολλές συμπεριφορές - κοινωνικές και πολιτισμικές - ερμηνεύονται από τη γενετική δομή και την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους

Παραδείγματα:

- ❑ επιθετικότητα
 - ❑ διαπροσωπική έλξη
 - ❑ ηγεσία
 - ❑ θετικά προσανατολισμένες συμπεριφορές (prosocial behaviors), π.χ. ο αλtruισμός
-

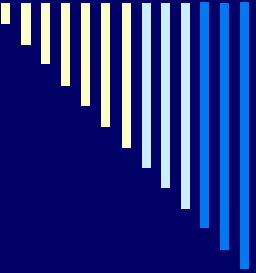
- **Δι-υποκειμενικότητα:** όρος που δηλώνει την ειδική ικανότητα που έχει μόνο ο άνθρωπος, από τη βρεφική ηλικία, να αντιδρά ενεργητικά και με διαφορετικό τρόπο στους ανθρώπους, σε σχέση με άλλα είδη ή αντικείμενα.
-

5. Κοινωνική Ψυχολογία & Προσωπικότητα

- Απόπειρες ερμηνείας της κοινωνικής συμπεριφοράς με βάση τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας (έμφυτα;)

π.χ. χαρισματικός ηγέτης

-
- π.χ. Άτομα με υψηλή συμμόρφωση είναι κομφορμιστές.
 - π.χ. Άτομα αυταρχικά είναι προκατειλημμένα και εύκολα υιοθετούν στερεότυπα για άτομα και ομάδες.

(Journal of Personality and Social Psychology)

Είναι σταθερά ή μεταβαλλόμενα τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας;

- Σπάνια μένουν ανεπηρέαστα από περιβαλλοντικές επιρροές.
 - Οι άνθρωποι επηρεάζονται και αλλάζουν, σε διαφορετικές στιγμές, σε διαφορετικά πλαίσια.
-